

Ψωμί από στάχτη

μια προσευχητική περιπλάνηση στις παραδόσεις της Μεσογείου

JOHN TAVENER - PRAYER OF THE HEART

Το έργο *Prayer of the heart* («Προσευχή της καρδιάς») του Τζον Τάβενερ (1944-2013) βασίζεται στη χριστιανική προσευχή «Κύριε Ιησού Χριστέ, ελέησόν με», γνωστή ως «ευχή του Ιησού», μια σύντομη επαναληπτική προσευχή της ορθόδοξης πνευματικής παράδοσης που χρησιμοποιείται από τους πρώτους αιώνες του χριστιανισμού ως μέσο εσωτερικής καταβύθισης και διαλογισμού. Το έργο γράφτηκε το 1999 ειδικά για τη Björk και το Κουαρτέτο Μπρόντσκι (Brodsky Quartet), ύστερα από παραγγελία της δισκογραφικής εταιρείας της τραγουδίστριας. Ο συνθέτης έγραψε τη μελωδία έχοντας υπόψιν του το ιδιαίτερο ηχόχρωμα και την αιθέρια φύση της φωνής της και θεωρώντας ότι η ακατέργαστη, μη ακαδημαϊκή ποιότητά της ταίριαζε ιδανικά με την πρωτογενή δύναμη της προσευχής, που δεν στηρίζεται στην τεχνική επίδειξη, αλλά λειτουργεί ως μέσο πνευματικής εμπειρίας.

Η μουσική ακολουθεί μια γραφή που αναπτύσσεται αργά, χωρίς σαφή κατεύθυνση, δίνοντας σχεδόν την αίσθηση της στατικότητας: η φωνή κινείται ψαλτικά πάνω στις λιτές αρμονίες των εγχόρδων, ενώ το κείμενο της προσευχής επαναλαμβάνεται σε τρεις διαφορετικές γλώσσες, την ελληνική, την κοπτική και την αγγλική, δημιουργώντας μια ατμόσφαιρα ασκητικού στοχασμού και περισυλλογής.

Το έργο αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της πνευματικής αισθητικής που διαπερνά μεγάλο μέρος της δημιουργίας του Τάβενερ. Ο συνθέτης, βαθιά επηρεασμένος από την ορθόδοξη θεολογία που ασπάστηκε το 1977, δημιούργησε μια μουσική γλώσσα απλότητας και έντονου μυστικισμού, συνδεδεμένη με το ρεύμα του ιερού μινιμαλισμού, στο οποίο ανήκουν επίσης ο Χένρικ Γκορέτσκι και ο Άρβο Περτ. Παράλληλα, το ύφος του χαρακτηρίζεται από έναν ιδιότυπο θρησκευτικό συγκρητισμό, καθώς ενσωματώνει στοιχεία από διαφορετικές πνευματικές παραδόσεις: τόσο η επιλογή των κειμένων, όσο και η ενορχήστρωση γεφυρώνουν διαφορετικούς θρησκευτικούς κόσμους, δημιουργώντας ένα μοναδικό ηχητικό περιβάλλον.

OSVALDO GOLIJOV - AYRE

Το έργο *Ayre* του Οσβάλντο Γκολίχοφ (1960) είναι ένας κύκλος έντεκα τραγουδιών που γράφτηκε κατόπιν παραγγελίας του Κάρνεγκι Χωλ για τη σοπράνο Ντων Άπσοου (Dawn Upshaw) και παρουσιάστηκε για πρώτη φορά το 2004. Η αρχική ιδέα του έργου ήταν να αποτελέσει ένα είδος σύγχρονου ανάλογου του κύκλου παραδοσιακών τραγουδιών Folk songs του Λουσιάνο Μπέριο. Όπως και στο έργο του Μπέριο, έτσι και εδώ ο Γκολίχοφ αντλεί υλικό από παραδοσιακές πηγές, δημιουργώντας όμως μια πρωτότυπη μουσική αφήγηση.

Ο τίτλος *Ayre* προέρχεται από τη μεσαιωνική ισπανική λέξη που σημαίνει «αέρας» ή «μελωδία» και παραπέμπει περισσότερο σε ένα ευρύ μουσικό τοπίο παρά σε μια αυστηρή μουσική μορφή. Το έργο επικεντρώνεται κυρίως στη νότια Ισπανία του Μεσαίωνα, όπου για αιώνες συνυπήρχαν και αλληλοεπιδρούσαν οι πολιτισμοί των χριστιανών, των εβραίων και των μουσουλμάνων. Η ιστορική αυτή συνύπαρξη διαμορφώθηκε μέσα στη μακρά περίοδο της λεγόμενης Reconquista, μιας διαδικασίας περίπου επτά αιώνων (8ος-15ος αιώνας) κατά την οποία τα χριστιανικά βασίλεια της Ιβηρικής ανακατέλαβαν σταδιακά εδάφη από τις μουσουλμανικές δυναστείες. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίστηκε τόσο από βίαιες συγκρούσεις, όσο και από φάσεις ειρηνικής συνύπαρξης και πολιτισμικής ανταλλαγής, όπου οι τρεις κοινότητες επηρέαζαν η μία την άλλη στη γλώσσα, στην ποίηση και στη μουσική. Εμπειρίες όπως η μετακίνηση, η περιπλάνηση και η στέρσηση υπήρξαν και συνεχίζουν να είναι κοινά βιώματα των λαών της Μεσογείου, ένα είδος «κοινής μοίρας» που καθιστά τον δραματικό πυρήνα του έργου διαχρονικό.

Η μουσική και τα κείμενα, που προέρχονται από διαφορετικές γλωσσικές και πολιτισμικές καταβολές — ισπανικά, λαντίνο, αραβικά, εβραϊκά, σαρδηνιακά — έχουν ως επίκεντρο ή σημείο αναφοράς τους τη σεφαραδίτικη παράδοση και περιλαμβάνουν νανουρίσματα, μεσαιωνικά τραγούδια αγάπης, πασχαλινούς ύμνους της αραβικής χριστιανικής παράδοσης, στίχους από το έργο του παλαιστίνιου ποιητή Μαχμούτ Νταρούις και του μεσαιωνικού εβραίου ποιητή Γεχούντα Αλεβί, καθώς επίσης θρησκευτικά κείμενα.

Οι έντεκα σκηνές του έργου σχηματίζουν μια αφηγηματική διαδρομή που περνά από τρυφερές και λυρικές στιγμές σε δραματικές εκφράσεις θυμού ή θρήνου. Σύμφωνα με τον Γκολίχοφ «*μια μικρή αλλαγή είναι αρκετή ώστε μια μελωδία να περάσει από την εβραϊκή στην αραβική και στη χριστιανική παράδοση*», γεγονός που υπογραμμίζει πόσο στενά συνδεδεμένες είναι αυτές οι μουσικές γλώσσες. Μέσα από αυτό το πολύχρωμο μωσαϊκό πολιτισμών και εποχών, το **Ayre** αναδεικνύει τη μουσική ως έναν κοινό χώρο έκφρασης, όπου διαφορετικές θρησκείες, γλώσσες και ταυτότητες συναντώνται και συνθέτουν μια ευρύτερη ανθρώπινη κοινότητα.

Κείμενα Μάιρα Μηλολιδάκη

Πρόγραμμα

Το πρωινό του Αγίου Ιωάννη (Mañanita de San Juan) – παραδοσιακό σεφαραδίτικο

Και μια μάνα... (Y una madre comió asado) –

παραδοσιακό σεφαραδίτικο βασισμένο στους Θρήνους του Ιερεμία

Τείχη περικυκλώνουν τη γη (Tancas serradas a muru) – τραγούδι από τη Σαρδηνία
(μουσική και στίχοι: Melchiorre Murenu και Francesco Ignazio Mannu)

Φεγγάρι (Luna) – μουσική του Gustavo Santaolalla

Νάνι (Nani) – παραδοσιακό σεφαραδίτικο

Ω αγαπημένε μου (Wa Habibi) – πασχαλινός ύμνος από την αραβική παράδοση

Τα μάτια μου στάζουν δάκρυα (Aiini taqtiru)

Γίνε νερό, χορδή για την κιθάρα μου (Kun li-guitarati wataran ayyuha al-maa') –
ποίηση του Mahmoud Darwish

Λύσε τις κορδέλες σου (Suéltate las cintas) – τραγούδι του Gustavo Santaolalla

Θεέ μου, πού να σε βρω; (Yah, annah emtza'cha) – ποίηση του Yehudah Halevi

Η Αριάδνη στον λαβύρινθό της (Ariadna en su laberinto) – παραδοσιακό σεφαραδίτικο

Συντελεστές:

Μουσική διεύθυνση: **Μάρκελλος Χρυσικόπουλος**

Τραγούδι: **Σαββίνα Γιαννάτου, Μαρία Κωστράκη**

Ergon Ensemble: **Κώστας Παναγιωτίδης** (βιολί), **Άγγελα Γιαννάκη** (βιόλα),
Δημήτρης Τραυλός (βιολοντσέλο), **Νίκος Τσουκαλάς** (κοντραμπάσο), **Γωγώ Ξαγαρά** (άρπα),
Μίσλαβ Ρέζιτς (κιθάρα), **Άρτεμις Βαβάτσικα** (ακορντεόν), **Μπάμπης Ταλιαδούρος** (κρουστά),
Γιάννης Γούναρης (κόρνο), **Κώστας Τζέκος** (κλαρινέτο), **Νίκος Νικόπουλος** (φλάουτο)

Ηλεκτρονικά -υπέριτιλοι: **Μάνος Βεντούρας**

Φωτισμός: **Σπύρος Κουρκουμέλης**

Ηχοληψία: **Λάζαρος Καραγιάννης**

Μουσική προετοιμασία: **Χρήστος Σακελλαρίδης**

*ευχαριστίες: Αίγλη Κατσίκη, Λάμια Μπεντίου, Γιάννης Αναστασάκης